

Samenhang tussen de kwaliteit van gezinsrelaties en internaliserend probleemgedrag tijdens de vroege adolescentie en leeftijd als moderator

Opricht 4
Bachelorthesis

Cursus: Bachelorthesis Pedagogiek (200600042)
Studenten: Sabine Chu, F090536
Angie Halewijn, 3242269
Sharon Klinkhamer, 3429210
Willemijn Spruyt, 3449181
Groep: 2
Subgroep: 6
Docent: Reitz, E.
Faculteit: Sociale Wetenschappen, Universiteit Utrecht
Datum: 21 juni 2010

Samenhang tussen de kwaliteit van gezinsrelaties en internaliserend probleemgedrag tijdens de vroege adolescentie en leeftijd als moderator

Abstract *Objective:* The quality of family relationships (parent-child relationship and sibling relationship) and the association with internalizing problem behavior during early adolescence is investigated. Age is included as a moderator. *Method:* The 574 participants were between 10 and 14 years old and the gender-ratio was near equal. Data about the quality of the parent-child relationship, the sibling relationship and internalizing problem behavior were collected through questionnaires. *Results:* A positive association between negative interaction in the parent-child relationship/conflict in the sibling relationship and internalizing problem behavior was found. There was no significant negative association between support in the parent-child relationship/warmth-closeness in the sibling relationship and internalizing problem behavior. The transition to adolescence did play a role as moderator in the sibling relationship but not in the parent-child relationship. *Conclusion:* The findings suggest that the negative quality of family relationships plays a role in the manifestation of internalizing problem behavior. Age is only important for the association between the quality of the sibling relationship and internalizing problem behavior. *Keywords:* parent-child relationship, sibling relationship, (early) adolescents, internalizing problem behavior.

Gezinsrelaties worden al lang als belangrijk gezien in de ontwikkeling van kinderen (Branje, Lieshout, Aken, & Haselager, 2004). De adolescentie is een fase in de ontwikkeling waarin veel psychologische, fysieke en sociale veranderingen plaatsvinden (Bulanda & Majumdar, 2009; Galambos, Barker, & Almeida, 2003). Vooral tijdens deze fase vinden veranderingen plaats binnen gezinsrelaties (Laible, Carlo, & Raffaelli, 2000; Smetana, Campione-Barr, & Metzger, 2006). Gezinsrelaties worden opgedeeld in de concepten kwaliteit van de ouder-kindrelatie en kwaliteit van de broer/zus relatie (siblingrelatie). Probleemgedrag wordt onderscheiden in externaliserend en internaliserend probleemgedrag (Reitz, Deković, & Meijer, 2005), in dit onderzoek wordt echter alleen ingegaan op internaliserend probleemgedrag. Onder internaliserend probleemgedrag wordt angst, depressie, lichamelijke klachten en teruggetrokken gedrag verstaan (Achenbach, 1991; Verhulst & van der Ende, 1992).

In dit onderzoek wordt getracht de samenhang tussen de kwaliteit van gezinsrelaties en internaliserend probleemgedrag in beeld te krijgen. De vraagstelling luidt: 'Wat is de samenhang tussen de kwaliteit van de gezinsrelaties en internaliserend probleemgedrag bij kinderen en welke rol speelt de overgang naar de adolescentie hierin?'

Kwaliteit ouder-kindrelatie en internaliserend probleemgedrag

Nickerson en Nagle (2004) geven aan dat de mate van welbevinden bij kinderen grotendeels wordt voorspeld door persoonlijke aanleg, goede sociale ontwikkeling en het hebben van hechte relaties (Scaramella & Leve, 2004). Onderzoekers die de relatie tussen ouder en kind bestuderen, richten zich op de kwaliteit van hechting (Furman & Buhrmester, 1985).

Hechting is het proces waarbij opvoeder en kind zich met elkaar verbinden en kan gezien worden als voorspeller van de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind (Lieberman & Zeanah, 1995; Van IJzendoorn, Vereijken, Bakermans-Kranenburg, & Riksen-Walraven, 2004). Volgens theoretici zijn een veilige hechting en dus een positieve emotionele band met de ouders een beschermende factor voor psychopathologie en probleemgedrag (Bayer, Sanson, & Hemphill, 2006; Deković, 1999; Fonagy, 2001). Een lage kwaliteit van hechting wordt geassocieerd met meer (internaliserend) probleemgedrag (Allen, Moore, Kuperminc, & Bell, 1998; Buist, Deković, Meeus, & van Aken, 2004; Green & Goldwyn, 2002; Laible et al., 2000; Muris, Meesters, & van den Berg, 2003; Muris, Meesters, van Melick, & Zwamberg, 2001; Roelofs, Meesters, ter Huurne, Bamelis, & Muris, 2006; Spoth, Neppl, Goldberg-Lillehoj, Jung, & Ramisetty-Mikler, 2006; Stansfeld, Head, Bartley, & Fonagy, 2008). De eerste onderzoeksvraag die hieruit volgt luidt: 'Wat is de samenhang tussen de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en internaliserend probleemgedrag bij vroege adolescenten?'. Verwacht wordt dat vroege adolescenten met een hoge kwaliteit van de ouder-kindrelatie, minder internaliserend probleemgedrag laten zien en vroege adolescenten met een lage kwaliteit van de ouder-kindrelatie, meer internaliserend probleemgedrag laten zien.

Kwaliteit ouder-kindrelatie, internaliserend probleemgedrag en de overgang naar de adolescentie

Er wordt in onderzoek naar probleemgedrag bij kinderen minder aandacht gevestigd op internaliserende problemen dan op externaliserende problemen, omdat het vaststellen van internaliserende problemen moeilijk is (Haberstick, Schmitz, Young, & Hewitt, 2005). Onderzoek hiernaar is wel van belang omdat is gebleken dat internaliserende problemen zorgen voor moeilijkheden in de verdere ontwikkeling van kindertijd naar adolescentie (Karreman, de Haas, van Tuijl, van Aken, & Deković, 2010). Daarnaast is aangetoond dat naarmate een kind ouder wordt, internaliserende problemen toenemen (Bongers, Koot, van der Ende, & Verhulst, 2003; Leve, Kim, & Pears, 2005; Williams et al., 2009). Tevens komt uit onderzoek naar voren dat gedragsproblemen (Sourander & Helstelä, 2005) en veranderingen in de gezinssamenstelling in de kindertijd kunnen zorgen voor internaliserende problemen tijdens de adolescentie (Reid & Crisafulli, 1990).

In de meeste onderzoeken wordt beschreven dat er nog te weinig bekend is over welke invloed de overgang van kindertijd naar adolescentie heeft op de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en internaliserende problemen (Gaertner, Fite, & Colder, 2010; Haberstick et al., 2005). Wel is gebleken

dat een hoge mate van kwaliteit van de ouder-kindrelatie wordt gezien als een factor die ervoor zorgt dat kinderen minder internaliserend probleemgedrag vertonen na verloop van tijd (Gaertner et al., 2010). Daarnaast zijn er een aantal aspecten bekend die zich tijdens de overgang van kindertijd naar adolescentie voordoen die invloed kunnen hebben op de kwaliteit van de ouder-kindrelatie, zoals de afname van betrokkenheid, controle en afhankelijkheid van ouders (Becker-Stoll, Fremmer-Bombik, Wartner, Zimmermann, & Grossmann, 2008; Gaertner et al. 2010). Kortom, het is duidelijk dat de relatie tussen ouders en kind verandert tijdens de overgang naar de adolescentie, onduidelijk is of de kwaliteit van de relatie ook verandert en of dit het internaliserend probleemgedrag beïnvloedt. De tweede onderzoeksvraag die hieruit volgt luidt: 'Is er verschil in samenhang tussen de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en internaliserend probleemgedrag tussen kinderen en adolescenten?'. Ondanks dat hier weinig onderzoek naar is gedaan wordt er naar aanleiding van het bovenstaande verwacht, dat de mate van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie lager is in de adolescentie met als gevolg dat internaliserend probleemgedrag toeneemt. Kortom, vermoed wordt dat er een verschil is in samenhang.

Kwaliteit siblingrelatie en internaliserende problemen

Onderzoek naar de ontwikkeling van kinderen en gezinsrelaties is in de meeste gevallen gericht op de invloed van de ouder-kindrelatie (Deković & Buist, 2005; Stocker, Burwell, & Briggs, 2002; Yeh & Lempers, 2004). Naast de ouder-kindrelatie zijn er echter meer belangrijke steunende factoren (Gass, Jenkins, & Dunn, 2007) of voorspellers van internaliserende problemen aanwezig in het gezin (Dunn, 2005). Siblings vormen namelijk ook een belangrijk deel van het leven van kinderen en adolescenten (Brody, 1998; Dunn, 2005), mede doordat siblingrelaties vallen onder een van de meest blijvende relaties tijdens de levensloop (Branje et al., 2004; Milevsky, 2005; Poortman & Voorpostel, 2010; Smith, 1995). Hoewel er aanvankelijk weinig studies waren (Kramer & Bank, 2005; Lindhout et al., 2003; Vogt Yuan, 2009), wordt er tegenwoordig meer onderzoek gedaan naar het belang van siblingrelaties voor de ontwikkeling en (on)aangepastheid van kinderen en adolescenten (Branje et al., 2004; Kim, McHale, Crouter, & Osgood, 2007; Kramer & Bank, 2005; Richmond, Stocker, & Rienks, 2005; Stocker et al., 2002; Yeh & Lempers, 2004).

Verschillen in de kwaliteit van de siblingrelatie leiden tot verscheidene internaliserende problemen (Linares, Shrout, Brody, & Pettit, 2007). Steun in de siblingrelatie is bijvoorbeeld gerelateerd aan lagere niveaus van internaliserende probleemgedragingen bij adolescenten (Branje et al., 2004). Volgens Widmer en Weiss (2000) is dit alleen het geval wanneer de jongere sibling een positief beeld heeft van de oudere sibling. Verder is een toename in siblingintimiteit voor meisjes, gekoppeld aan een afname in depressie symptomen (Kim et al., 2007). Tevens is een affectieve siblingrelatie een bron van steun voor kinderen en adolescenten die stressvolle levensgebeurtenissen ervaren, wat zorgt voor een

vermindering in internaliserend probleemgedrag (Dunn, Slomkowski, & Beardsall, 1994; Gass et al., 2007). Vroege adolescenten met warme en steunende siblingrelaties hebben minder problemen in de ontwikkeling (Yeh & Lempers, 2004). Volgens Comptom, Snyder, Schreppeerman, Bank en Shortt (2003) is een negatieve interactie tussen siblings voor meisjes een risico voor depressie. Zowel Kim et al. (2007) als Stocker et al. (2002) tonen tevens aan dat een toename van conflicten in de siblingrelatie gekoppeld is aan een toename in depressie (Richmond et al., 2005) en angst symptomen. Kortom, verschillende studies suggereren dat de siblingrelatie zowel een positieve als negatieve invloed kan uitoefenen op de ontwikkeling van een individu (Branje et al., 2004). Het is dus van belang dat de siblingrelatie positief blijft (Richmond et al., 2005). De derde onderzoeksvraag die hieruit volgt luidt: 'Wat is de samenhang tussen de kwaliteit van de siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag bij vroege adolescenten?' Verwacht wordt dat een warme (positieve) siblingrelatie een negatieve samenhang heeft met internaliserend probleemgedrag en dat een conflictueuze (negatieve) siblingrelatie een positieve samenhang heeft met internaliserend probleemgedrag.

Kwaliteit siblingrelatie, internaliserende problemen en overgang naar de adolescentie

Naast de samenhang tussen siblingrelaties en internaliserend probleemgedrag bij adolescenten, is de samenhang met betrekking tot de overgang van kindertijd naar adolescentie eveneens van belang omdat deze periode gekenmerkt wordt door onder andere fysieke, cognitieve en sociale veranderingen (Breeuwsma, 2005).

Er zijn onderzoeken die laten zien dat, overeenkomstig met adolescenten, er bij kinderen een samenhang is tussen de kwaliteit van de siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag. Een positieve siblingrelatie leidt tot een verbetering in de ontwikkeling van kinderen (Pike, Coldwell, & Dunn, 2005). Uit andere onderzoeken blijkt dat een verbetering van de siblingrelatie van kindertijd naar adolescentie samenhangt met vermindering van depressieve symptomen (Richmond et al., 2005; Yelland & Daley, 2009). Een negatieve siblingrelatie in de kindertijd kan weer leiden tot internaliserende problemen (Fagan & Najam, 2003; Yelland & Daley, 2009). Stocker et al. (2002) geven daarbij aan dat verschillende onderzoeken onder voorschoolse en basisschool kinderen een samenhang vinden tussen siblingconflict en slechte ontwikkelingsuitkomsten.

Tijdens de overgangperiode van kindertijd naar de adolescentie vinden er veranderingen plaats binnen de siblingrelatie (Dunn et al., 1994; Kramer & Kowal, 2005), die een grote rol spelen bij de ontwikkeling van kinderen (Bank, Burraston, & Snyder, 2004) en bij adolescenten (Kim et al., 2007; Mondry-Mandell, Gamble, & Taylor, 2007). Volgens Richmond et al. (2005) suggereren enkele onderzoekers dat siblingrelaties minder intens, gelijkwaardig en intiem (Kramer & Kowal, 2005) worden tijdens de adolescentie. De oorzaak hiervan zou liggen in het feit dat adolescenten meer relaties buiten

het gezin opzoeken, zoals met peers (Richmond et al., 2005). Yeh en Lempers (2004) veronderstellen daarentegen dat de siblingrelatie in deze periode juist de verbindende factor is tussen de adolescent en het gezin (Yeh en Lempers, 2004). Adolescenten willen onafhankelijk worden van hun ouders, hierdoor ontstaat een belangrijke rol voor siblings in het adviseren bij problemen in het leven van de adolescent (Seginer, 1998; Tucker, Barber, & Eccles, 1997). Uit andere onderzoeken blijkt dat interacties binnen siblingrelaties met de leeftijd afnemen (Burhmester & Furman, 1990), maar dat de emotionele band vrij sterk blijft (Weiss, 1974, zoals geciteerd in Burhmester & Furman, 1990). Er vindt dus wel verandering plaats in de siblingrelatie, maar er kan niet eenduidig gesteld worden dat de verandering negatief, positief of neutraal is met betrekking tot de kwaliteit van de relatie. Hoewel onderzoek de samenhang tussen de kwaliteit van de siblingrelatie en internaliserende problemen duidelijk aangeven, zijn er geen studies gevonden die hebben onderzocht wat de rol is van de overgangperiode van kindertijd naar adolescentie met betrekking tot deze samenhang. De laatste onderzoeksvraag luidt hierom: 'Is er verschil in samenhang tussen de kwaliteit van de siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag tussen kinderen en adolescenten?'. Gezien het bovenstaande wordt er verwacht dat er een verschil is tussen kindertijd en adolescentie met betrekking tot de samenhang van de kwaliteit van de siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag.

Methode

Steekproef en procedure

Meerdere basisscholen en middelbare scholen zijn a-select getrokken vanuit een databestand van alle scholen in Nederland. De scholen zijn benaderd door middel van een brief, waarna 12 basisscholen en 6 middelbare scholen toestemming hebben verleend om mee te doen aan dit onderzoek. De ouders zijn tevens benaderd via de school door middel van een brief, waarbij zij de mogelijkheid hebben gekregen om te weigeren om hun kind mee te laten doen aan dit onderzoek. Uiteindelijk heeft 2,8% van de kinderen en 1,0% van de adolescenten niet mee mogen doen aan het onderzoek. Er is sprake van een cross-sectioneel onderzoeksdesign en er is gebruik gemaakt van schriftelijke vragenlijsten. De vragenlijsten zijn klassikaal en in toetsopstelling afgenomen in twee delen van circa 50 minuten tijdens reguliere schooluren. Tijdens de afnamen waren twee onderzoeksassistenten aanwezig.

De steekproef bestaat uit 574 respondenten tussen de 10 en 14 jaar oud ($M = 12.02$; $SD = .76$). De steekproef bestaat voornamelijk uit blanke, Nederlandse adolescenten en de sekseverdeling is redelijk gelijk (49.4% jongens; 50.6% meisjes). Van de respondenten woont 79.4% met hun vader en moeder, 8.6% alleen met moeder, 0.7% alleen met vader, 4.7% met moeder en stiefvader, 0.3% met vader en stiefmoeder, 4.7% halve tijd met moeder/ halve tijd met vader en 1.6% met iemand anders dan

hun ouders. De meerderheid van de respondenten heeft één of meerdere broer(s)/zus(sen) (92.5%) en de minderheid is enig kind (7.5%).

Instrumenten

Kwaliteit van de ouder-kindrelatie

Affectieve kwaliteit van de relatie met vader en moeder is gemeten met de 'Network of Relationship Inventory (NRI)' (Furman & Buhrmester, 1985, 1992). De NRI meet de positieve en negatieve aspecten van de ouder-kindrelatie. De vragenlijst wordt opgedeeld in twee factoren, namelijk steun (positieve kwaliteit) en negatieve interactie (negatieve kwaliteit). De vragenlijst bestaat uit 12 items, welke apart ingevuld worden over de vader en over de moeder. De subschaal steun (positieve kwaliteit) bevat 6 items (bv. 'Hoeveel bewondert en respecteert je vader/moeder jou?') en de subschaal negatieve interactie (negatieve kwaliteit) bevat ook 6 items (bv. 'Hoeveel werken jij en je vader/moeder op elkaars zenuwen?'). De antwoordmogelijkheden bij de items van alle subschalen zijn: 1 weinig of niet, 2 een beetje, 3 veel, 4 heel erg veel, 5 meer kan niet. Een hoge score op de subschaal steun betekent een hoge mate van de affectieve kwaliteit van de relatie met de ouders en een hoge score op de subschaal negatieve interactie betekent een lage mate van de affectieve kwaliteit van de relatie met de ouders. Bij het concept ouder-kindrelatie is de Cronbach's alpha .85 voor de subschaal steun en .89 voor de subschaal negatieve interactie.

Kwaliteit van de siblingrelatie

Kwaliteit van de siblingrelatie is gemeten met de 'Sibling Relationship Questionnaire-Short version (SRQ-S)' (Buhrmester & Furman, 1990). De SRQ-S meet de kwaliteit van de relatie met siblings. De vragenlijst meet twee factoren, namelijk warmte/nabijheid en conflict. De factor warmte bevat vijf subschalen: affectie, kameraadschap, intimiteit, bewondering van sibling en bewondering door sibling. De factor conflict bevat twee subschalen: ruzie en antagonisme. De vragenlijst bevat in totaal 21 items waarin elke subschaal gemeten wordt door middel van drie items. De antwoordmogelijkheden bij de items van alle subschalen zijn: 1 nauwelijks, 2 niet zoveel, 3 een beetje, 4 veel, 5 extreem veel. Een hoge score op de subschalen van de factor warmte/nabijheid betekent een hoge mate van de kwaliteit van de siblingrelatie en een hoge score op de subschalen van de factor conflict betekent een lage mate van de kwaliteit van de siblingrelatie. Een voorbeelditem voor de factor warmte/nabijheid is: 'Hoe veel geven jij en deze broer/zus om elkaar?' en een voorbeelditem voor de factor conflict is: 'Hoe vaak maken jij en deze broer/zus ruzie met elkaar?'. De Cronbach's alpha is .92 voor de factor warmte/nabijheid en .92 voor de factor conflict.

Probleemgedrag

Probleemgedrag is gemeten met de 'Youth Self-Report (YSR)' (Achenbach, 1991; Verhulst, Ende, & Koot, 1996). De YSR meet de mate van probleemgedrag van kinderen. De vragenlijst meet twee factoren, namelijk internaliserend en externaliserend probleemgedrag. In dit onderzoek wordt internaliserend probleemgedrag bestudeerd. De factor internaliserend probleemgedrag bevat de drie subschalen teruggetrokken gedrag, lichamelijke klachten en angstig/depressief. De vragenlijst bevat in totaal 24 items, zeven items hiervan behoren tot de subschaal teruggetrokken gedrag (bv. 'Ik ben liever alleen dan met anderen'), negen items tot de subschaal lichamelijke klachten (bv. 'Ik heb last van duizeligheid') en veertien tot de subschaal angstig/depressief (bv. 'Ik voel me eenzaam'). De antwoordmogelijkheden bij de items van de subschalen zijn: 0 helemaal niet van toepassing, 1 een beetje of soms van toepassing, 2 duidelijk of vaak van toepassing. Een hoge score op de subschalen betekent een hoge mate van het gemeten construct en een lage score betekent een lage mate van het gemeten construct, hierbij is de totale schaal gebruikt. De factor internaliserend probleemgedrag heeft een Cronbach's alpha van .89.

Resultaten

In Tabel 1 staan de intercorrelaties, gemiddelden en standaarddeviaties van alle beoordeelde constructen vermeld. Er is gebruik gemaakt van de Pearson's productmomentcorrelatie. Het blijkt dat steun in de ouder-kindrelatie en warmte/nabijheid in de siblingrelatie negatief gerelateerd zijn aan internaliserend probleemgedrag en dat negatieve interactie in de ouder-kindrelatie en conflict in de siblingrelatie positief gerelateerd zijn aan internaliserend probleemgedrag. Dit geldt voor zowel de totale groep, als voor kinderen en adolescenten afzonderlijk.

Tabel 1. *Intercorrelaties, Gemiddelden en Standaarddeviaties van de Beoordeelde Variabelen*

Factor	Internaliserend probleemgedrag			M (S.D)
	Totaal	Kind	Adolescent	
1. Steun ouders	-.17**	-.16**	-.21**	45.16 (7.11)
2. Negatieve interactie ouders	.40**	.38**	.48**	19.31 (6.51)
3. Warmte/nabijheid sibling	-.12**	-.06	-.20**	49.45 (9.96)
4. Conflict sibling	.15**	.22**	.06	16.45 (5.53)
Gemiddelde	38.14	38.90	37.12	-
Standaarddeviatie	7.51	7.48	7.43	-

Noot: N varieert van 482 tot 566 (totaal), 291 tot 332 (kind) en 191 tot 234 (adolescent).

**p<.01.

Kwaliteit van de ouder-kindrelatie en internaliserend probleemgedrag

Om de hypothese te toetsen dat de kwaliteit van de ouder-kindrelatie negatief samenhangt met internaliserend probleemgedrag, is gebruik gemaakt van een meervoudige regressieanalyse.

Internaliserend probleemgedrag is hierbij de afhankelijke variabele, steun en negatieve interactie de onafhankelijke variabelen. De resultaten staan weergegeven in Tabel 2.

Tabel 2. *Meervoudige Regressieanalyse om Internaliserend Probleemgedrag te Voorspellen aan de hand van de Kwaliteit van de Ouder-Kindrelatie*

Factor	Internaliserend probleemgedrag	
	β	R^2
Steun	-.03	
Negatieve interactie	.44**	
		.16**

Noot: ** $p < .01$.

In tegenstelling tot de correlatie, zoals weergegeven in Tabel 1, blijkt uit de meervoudige regressieanalyse dat steun niet significant gerelateerd is aan internaliserend probleemgedrag, hetgeen betekent dat er geen samenhang gevonden is tussen steun en internaliserend probleemgedrag. Negatieve interactie daarentegen is, overeenkomstig met de correlatie zoals weergegeven in Tabel 1, positief gerelateerd aan internaliserend probleemgedrag. Een hoge mate van negatieve interactie hangt samen met een hoge mate van internaliserend probleemgedrag. Het blijkt dat 16% van de variantie van internaliserend probleemgedrag verklaard kan worden door steun en negatieve interactie, waarbij negatieve interactie een grotere rol lijkt te hebben.

Kwaliteit van de ouder-kindrelatie en internaliserend probleemgedrag en de overgang naar de adolescentie als moderator

Om de hypothese te toetsen dat er een verschil is tussen kinderen en adolescenten met betrekking tot de samenhang tussen de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en internaliserend probleemgedrag, is er een meervoudige regressieanalyse uitgevoerd. De eerste stap bestond uit de variabele leeftijd. Om hoofdeffecten van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie te onderzoeken zijn steun en negatieve interactie toegevoegd (stap 2). In de laatste stap werden interactie-effecten berekend omdat verwacht werd dat leeftijd een interactie zou vertonen met steun en negatieve interactie in het voorspellen van internaliserend probleemgedrag. De resultaten staan weergegeven in Tabel 3.

Tabel 3. *Meervoudige Regressieanalyse om Internaliserend Probleemgedrag te Voorspellen aan de hand van de Kwaliteit van de Ouder-Kindrelatie met Leeftijd als Moderator*

Stappen	Internaliserend probleemgedrag	
	β	ΔR^2
1. Leeftijd	.09	.03
2. Steun	-.04	
Negatieve interactie	.40	
		.18

3. <i>Interactie-effect:</i>		
Steun*leeftijd	.08	
Negatieve interactie*leeftijd	.06	
		.00

Uit stap 1 blijkt dat er geen significant verschil is tussen kinderen en adolescenten met betrekking tot probleemgedrag. Dit betekent dat internaliserend probleemgedrag even groot is bij zowel kinderen als adolescenten. In tegenstelling tot eerdere resultaten (Tabel 2) zijn er geen hoofdeffecten voor steun en negatieve interactie (stap 2). Door het toevoegen van leeftijd verdwijnt het gevonden significante effect voor negatieve interactie ouder-kindrelatie. Ten slotte is er ook geen interactie-effect gevonden (stap 3).

Kwaliteit van de siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag

Om de hypothese te toetsen dat een warme (positieve) siblingrelatie een negatieve samenhang heeft met internaliserend probleemgedrag en dat een conflictueuze (negatieve) siblingrelatie een positieve samenhang heeft met internaliserend probleemgedrag is een meervoudige regressieanalyse uitgevoerd. Internaliserend probleemgedrag is hierbij de afhankelijke variabele, warmte/nabijheid en conflict de onafhankelijke variabelen. De resultaten staan weergegeven in Tabel 4.

Tabel 4. *Meervoudige Regressieanalyse om Internaliserend Probleemgedrag te Voorspellen aan de hand van de Kwaliteit van de Siblingrelatie*

Factor	Internaliserend probleemgedrag	
	β	R^2
Warmte/nabijheid	-.07	
Conflict	.15**	
		.03**

Noot: ** $p < .01$.

In tegenstelling tot de correlatie, zoals weergegeven in Tabel 1, wordt gevonden dat warmte/nabijheid niet significant negatief gerelateerd is aan internaliserend probleemgedrag. Overeenkomstig met de correlatie, zoals weergegeven in Tabel 1, wordt verder gevonden dat conflict significant positief gerelateerd is aan internaliserend probleemgedrag. Hoe meer conflictueus (negatiever) de siblingrelatie, des te meer internaliserend probleemgedrag de vroege adolescent vertoont. Een conflictueuze (negatieve) siblingrelatie en een warme (positieve) siblingrelatie verklaren 3% van de variantie van internaliserend probleemgedrag, waarbij een conflictueuze siblingrelatie een grotere rol lijkt te hebben dan een warme siblingrelatie.

Kwaliteit van de siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag en de overgang naar de adolescentie als moderator

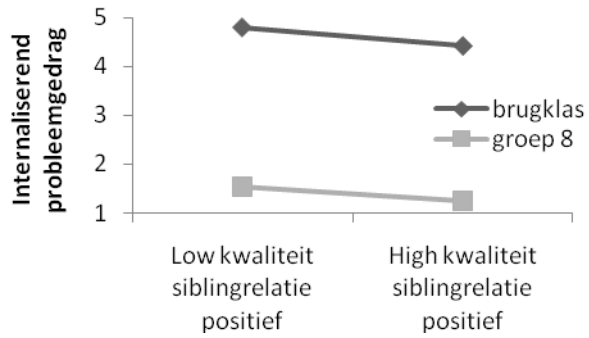
Om de hypothese te toetsen of er een verschil is tussen kinderen en adolescenten met betrekking tot de samenhang tussen de kwaliteit van de siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag, is een meervoudige regressieanalyse uitgevoerd. De eerste stap bestond uit de variabele leeftijd. Om hoofdeffecten van de kwaliteit van de siblingrelatie te onderzoeken is warmte/nabijheid en conflict toegevoegd (stap 2). In de laatste stap werden interactie effecten berekend omdat verwacht werd dat leeftijd een interactie zou vertonen met warmte/nabijheid en conflict in het voorspellen van internaliserend probleemgedrag. De resultaten staan weergegeven in Tabel 5.

Tabel 5. Meervoudige Regressieanalyse om Internaliserend Probleemgedrag te Voorspellen aan de hand van de Kwaliteit van de Siblingrelatie met Leeftijd als Moderator

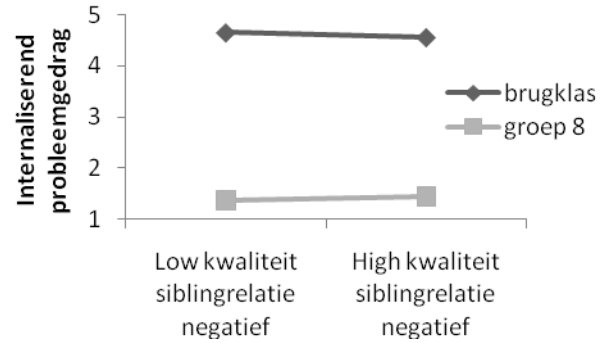
Factor	Internaliserend probleemgedrag	
	β	ΔR^2
1. Leeftijd	-.72*	.02*
2. Warmte/nabijheid	-.21*	
Conflict	-.00	
		.03*
3. <i>Interactie-effect:</i>		
Warmte/nabijheid*leeftijd	.56*	
Conflict*leeftijd	.36*	
		.01*

Noot: * $p < .05$.

Uit stap 1 blijkt dat kinderen hoger scoren ($M = 38.90$) op internaliserend probleemgedrag dan adolescenten ($M = 37.12$), hetgeen betekent dat kinderen meer internaliserend probleemgedrag vertonen dan adolescenten. Correspondierend met Tabel 4 wordt internaliserend probleemgedrag met 3% verklaard door de kwaliteit van de siblingrelatie. Hierbinnen blijkt conflict echter niet significant te zijn en warmte/nabijheid wel, wat wil zeggen dat er geen samenhang is gevonden tussen conflict en internaliserend probleemgedrag (stap 2). In de laatste stap werden significante interactie-effecten gevonden (Figuur 1 en 2). Zoals blijkt uit Figuur 1 scoren zowel kinderen als adolescenten bij een lage mate van warmte/nabijheid hoger op internaliserend probleemgedrag dan wanneer er sprake is van een hoge mate van warmte/nabijheid. Wanneer gekeken wordt naar een negatieve siblingrelatie (Figuur 2) kan worden gesteld dat het verschil tussen kinderen en adolescenten op internaliserend probleemgedrag groter is bij een lage mate van conflict dan bij een hoge mate van conflict.

Figuur 1. *Interactie effect tussen positieve siblingrelatie en leeftijd op internaliserend probleemgedrag*

Figuur 2. *Interactie effect tussen negatieve siblingrelatie en leeftijd op internaliserend probleemgedrag*

Discussie

In dit onderzoek is gekeken naar de samenhang tussen de kwaliteit van de gezinsrelaties en internaliserend probleemgedrag bij kinderen en de rol van de overgang naar de adolescentie. De samenhang is onderzocht tussen de kwaliteit van de ouder-kindrelatie/siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag, al dan niet met leeftijd als moderator.

Wanneer wordt gekeken naar de samenhang tussen de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en internaliserend probleemgedrag bij vroege adolescenten, is een positieve samenhang gevonden tussen negatieve interactie en internaliserend probleemgedrag. Dit komt overeen met wat werd verwacht en wat in eerder onderzoek is gevonden (Allen et al., 1998; Buist et al., 2004; Green & Goldwyn, 2002; Laible et al., 2000; Roelofs et al., 2006; Spoth et al., 2006; Stansfeld et al., 2008). Daarentegen is er geen samenhang gevonden tussen steun en internaliserend probleemgedrag. Een verklaring hiervoor zijn andere belangrijkere factoren die een rol spelen in deze samenhang. De belangrijkste factor om te noemen is de manier waarop ouders met hun kinderen omgaan (Reitz, Deković & Meijer, 2006). Bekend is dat opvoeding waarbij ouders overdreven controlerend en/of beschermend zijn en de autonomie van het kind niet stimuleren, angst bij kinderen kan versterken, wat kan leiden tot internaliserende problemen (Bayer et al., 2006; Muris et al., 2001; Muris, Meesters, Merckelbach, & Hulsbeck, 2000; Muris & Merckelbach, 1998; Rapee, 1997). Tevens is het van belang om te kijken naar andere factoren die een rol spelen in de ouder-kindrelatie, zoals de kwaliteit van de relatie tussen ouders (Bradford, Vaughn, & Barber, 2008), de gezondheid van ouders en eventuele aanwezige psychopathologie (El-Sheikh & Flanagan, 2001; Kane & Garber, 2009; Leve et al., 2005), de last en stress die ouders ondervinden in de opvoeding (Brannan & Heflinger, 2001) en de kwaliteit van andere

aanwezige relaties, zoals peers (Gaertner et al., 2010). Toekomstig onderzoek zal zich ook op deze factoren moeten richten.

In tegenstelling tot wat werd verwacht is er geen significant verschil tussen kinderen en adolescenten gevonden wat betreft de samenhang tussen de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en internaliserende probleemgedrag. De hypothese dat de mate van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie lager is in de adolescentie en internaliserend probleemgedrag daardoor toeneemt wordt dus niet bevestigd. Hoewel eerder onderzoek aantoont dat adolescenten meer internaliserend probleemgedrag laten zien dan kinderen (Bongers et al., 2003; Leve et al., 2005; Williams et al., 2009), verschillen ze niet in dit onderzoek. Opvallend is echter, dat de significante samenhang tussen negatieve interactie in de ouder-kindrelatie en internaliserend probleemgedrag verdwijnt wanneer leeftijd als moderator wordt toegevoegd. Het is mogelijk dat in dit onderzoek de gebruikte overgangperiode niet toereikend genoeg is, aangezien het verschil in leeftijd tussen groep 8 en brugklas te klein is.

Belangrijk is dat er ook wordt gekeken naar factoren die zich in de kindertijd voordoen die kunnen zorgen voor internaliserende problemen in de adolescentie, zoals gedragsproblemen (Sourander & Helstelä, 2005) en veranderingen in de gezinssamenstelling (Reid & Crisafulli, 1990). Tevens zijn er ook factoren die zich tijdens de overgang van kindertijd naar adolescentie kunnen voordoen en die invloed kunnen hebben op de kwaliteit van de ouder-kindrelatie, zoals de afname van betrokkenheid, controle en afhankelijkheid van ouders (Becker-Stoll et al., 2008; Gaertner et al. 2010).

Wat betreft de samenhang tussen de kwaliteit van de siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag bij vroege adolescenten wordt de hypothese bevestigd dat een conflictueuze (negatieve) siblingrelatie een positieve samenhang heeft met internaliserend probleemgedrag. Hetgeen overeenkomt met eerder onderzoek waarbij naar voren komt dat negatieve interactie en conflict positief gerelateerd zijn aan internaliserend probleemgedrag (Comptom et al., 2003; Kim et al., 2007; Richmond et al., 2005; Stocker et al., 2002). De hypothese dat een warme (positieve) siblingrelatie een negatieve samenhang heeft met internaliserend probleemgedrag wordt niet bevestigd. Hetgeen in tegenstelling is tot wat wordt gevonden in eerdere onderzoeken (Branje et al., 2004; Dunn et al., 1994; Gass et al., 2007; Kim et al., 2007). Uit die onderzoeken blijkt namelijk dat steun, intimiteit (bij meisjes) en affectiviteit in de siblingrelatie wel negatief gerelateerd zijn aan internaliserend probleemgedrag. Het kan zijn, zoals Widmer en Weiss (2000) vinden in hun onderzoek, dat steun in de siblingrelatie alleen gerelateerd is aan lagere niveaus van internaliserend probleemgedrag wanneer de jongere sibling een positief beeld heeft van de oudere sibling. Het blijkt namelijk dat de waargenomen steun en het beeld van de sibling los van elkaar weinig effect hebben op internaliserend probleemgedrag (Widmer & Weiss, 2000). Verder

blijkt dat internaliserend probleemgedrag minder beïnvloed wordt door steunende relaties met siblings dan externaliserend probleemgedrag (Branje et al., 2004). Het is mogelijk dat, doordat internaliserend probleemgedrag minder zichtbaar is voor siblings dan externaliserend probleemgedrag, siblings meer steunend zijn in de relatie wanneer de andere sibling externaliserend probleemgedrag vertoont. Verder onderzoek hiernaar zou echter moeten uitwijzen of dit daadwerkelijk het geval is. In zijn totaliteit komen de resultaten overeen met het onderzoek van Kim et al. (2007), waaruit blijkt dat veranderingen in siblingconflict sterker geassocieerd zijn met verandering in depressie symptomen dan veranderingen in siblingintimiteit. Een mogelijke verklaring, welke in de toekomst nader onderzocht moet worden, is dat conflict meer vooruitspringend is in een relatie dan intimiteit.

De proportie verklaarde variantie die wordt gevonden is niet hoog, waardoor het mogelijk is dat behalve conflict ook andere factoren een rol spelen bij de mate van internaliserend probleemgedrag die vroege adolescenten vertonen. Siblingrelaties vinden namelijk niet plaats in een vacuüm, maar zijn onder andere ingebed in een netwerk van gezinsrelaties die met elkaar verbonden zijn (Munichin, 1974, zoals geciteerd in Stocker et al., 2002). Daarnaast kan de siblingstructuur een rol spelen (Dunn, Deater-Deckard, & Pickering, 1999; Vogt Yuan, 2009). Toekomstig onderzoek moet de structurele kenmerken van de siblingdyade, onder andere sekseconstellatie, geboortevolgorde, hoeveelheid siblings, meenemen in de analyses (Kim et al., 2007).

Overeenkomstig met wat werd verwacht is er een verschil in samenhang tussen de kwaliteit van de siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag tussen kinderen en adolescenten. Wat betreft het hoofdeffect van leeftijd, blijkt dat kinderen meer internaliserend probleemgedrag laten zien dan adolescenten, wat in tegenstelling is tot eerder onderzoek en eerdere resultaten in het huidige onderzoek waarin naar voren komt dat naarmate een kind ouder wordt de internaliserende problemen juist toenemen (Bongers, Koot, van der Ende, & Verhulst, 2003; Leve, Kim, & Pears, 2005; Williams et al., 2009). Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat de puberteit zich tegenwoordig manifesteert in de kindertijd, waardoor de bijbehorende internaliserende problemen zich reeds voordoen (Herman-Giddens, 2006). Echter is dit niet voldoende gefundeerd en is toekomstig onderzoek hiernaar een aanbeveling.

Zoals eerder genoemd is er een samenhang gevonden tussen een negatieve kwaliteit van de siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag. Opvallend is dat wanneer de moderator leeftijd wordt toegevoegd, de samenhang tussen de positieve siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag significant wordt en de samenhang met de negatieve siblingrelatie verdwijnt.

Leeftijd lijkt een confounder te zijn, aangezien het de samenhang tussen de siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag geheel/gedeeltelijk veroorzaakt. Bij een lage mate van een warme

(positieve) siblingrelatie tonen zowel kinderen als adolescenten meer internaliserend probleemgedrag dan bij een hoge mate van een warme (positieve) siblingrelatie. Voorgaande komt overeen met eerdere onderzoeken, gericht op kinderen of adolescenten, die aangeven dat een positieve siblingrelatie leidt tot een verbetering in de ontwikkeling en vermindering van internaliserende problemen (Branje et al., 2004; Fagan & Najam, 2003; Pike, Coldwell, & Dunn, 2005; Richmond et al., 2005; Yelland & Daley, 2009). Met betrekking tot siblingconflict werd gevonden dat het verschil tussen kinderen en adolescenten op internaliserend probleemgedrag groter is bij een lage mate van conflict dan bij een hoge mate van conflict. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat wanneer er sprake is van een lage mate van siblingsconflict er eerder neiging is tot het vertonen van internaliserend probleemgedrag, omdat er tussen de siblings geen gevoelens naar elkaar worden uitgesproken. Dit is alleen het geval bij adolescenten en niet bij kinderen, aangezien adolescenten in een fase zitten waarin verschillende veranderingen plaatsvinden (cognitief, sociaal, lichamelijk) en zij doorgaans meer conflicten hebben binnen het gezin (autonomie verkrijgen, identiteitsontwikkeling). Het uitblijven van conflicten met siblings kan dan leiden tot internaliseren probleemgedrag.

In tegenstelling tot eerdere analyse in het huidige onderzoek lijkt in deze analyse dat een warme (positieve) siblingrelatie een sterkere samenhang laat zien met internaliserend probleemgedrag dan een conflictueuze (negatieve) siblingrelatie. Het is mogelijk dat zowel kinderen als adolescenten naast de steun in de siblingrelatie ook steun van anderen ontvangen, zoals ouders en peers, wat van invloed kan zijn op deze samenhang (Furman & Buhrmester, 1990; Richmond et al., 2005).

Een sterk punt van dit onderzoek betreft de operationalisatie van het construct internaliserend probleemgedrag en de kwaliteit van de siblingrelatie. Verschillende dimensies zijn gemeten voor internaliserend probleemgedrag, een positieve en een negatieve siblingrelatie. De operationalisatie van ouder-kindrelatie is daarentegen niet allesomvattend. Toekomstig onderzoek zou meerdere dimensies van een positieve en negatieve ouder-kindrelatie moeten bevatten.

Er zijn echter ook beperkingen aan dit onderzoek. Ten eerste is er enkel gebruik gemaakt van vragenlijsten, die alleen het perspectief van de adolescent meten (Deković & Buist, 2005). Verschillende studies tonen volgens Deković en Buist (2005) aan dat percepties in gezinnen vaak niet gedeeld worden en dat gezinsleden dezelfde gebeurtenissen verschillend ervaren. Observatieonderzoek en vragenlijsten bij de ouders of siblings zouden een goede aanvulling zijn om de kwaliteit van gezinsrelaties te meten. Wat betreft het meten van internaliserend probleemgedrag heeft zelfrapportage zijn voordeel, aangezien internaliserend probleemgedrag niet zichtbaar is voor de buitenwereld en de adolescent daarom zelf de beste informant is.

Een tweede beperking betreft de leeftijdsrange. In dit onderzoek is de overgang gedefinieerd van groep 8 naar de brugklas. Het is de vraag of dit wel toereikend genoeg is, aangezien de overgang van kindertijd naar de adolescentie een proces is en het niet bij elk individu gelijk verloopt. Daarnaast liggen de leeftijden van de onderzoeksgroep relatief dicht bij elkaar, waardoor de grens tussen kindertijd en adolescentie onduidelijk is. Toekomstig onderzoek zal voor een duidelijke vergelijking een brede leeftijdsrange moeten gebruiken.

Een laatste beperking betreft de steekproef die gebruikt is. De respondenten zijn overwegend Nederlandse scholieren en er is geen sprake van serieuze psychopathologie. De bevindingen kunnen daardoor niet worden gegeneraliseerd naar andere etnische of klinische groepen. Toekomstig onderzoek moet gebruik maken van een meer diverse steekproef, zodat generalisatie mogelijk wordt.

Ondanks deze beperkingen levert dit onderzoek een belangrijke bijdrage aan de literatuur door de aandacht te vestigen op de samenhang tussen gezinsrelaties en internaliserend probleemgedrag en de rol van de overgang naar de adolescentie daarin. Negatieve gezinsrelaties hangen positief samen met internaliserend probleemgedrag. In het geval van de siblingrelatie speelt de overgang naar de adolescentie hierin een belangrijke rol. Negatieve gezinsrelaties kunnen dus dienen als een risicofactor voor internaliserend probleemgedrag. Het onderzoek geeft belangrijke informatie voor de preventie en behandeling van adolescenten met internaliserend probleemgedrag. Bij de interventie van internaliserend probleemgedrag bij vroege adolescenten is het van belang dat er ook aandacht wordt besteed aan de kwaliteit van de ouder-kindrelatie/siblingrelatie, zodat in het geval van een negatieve kwaliteit gekeken wordt hoe die relatie bevorderd kan worden.

Samenvatting *Doel:* In dit onderzoek wordt de samenhang tussen de kwaliteit van gezinsrelaties (ouder-kindrelatie en siblingrelatie) en internaliserend probleemgedrag van vroege adolescenten onderzocht, waarbij leeftijd als moderator wordt meegenomen. *Methode:* De steekproef bestaat uit 574 respondenten tussen de 10 en 14 jaar en er is sprake van een redelijk gelijke sekseverdeling. Door middel van vragenlijsten is data verzameld over de kwaliteit van de ouder-kindrelatie, de siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag. *Resultaten:* Een positieve samenhang is gevonden tussen negatieve interactie in de ouder-kindrelatie/conflict in de siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag. Tussen steun in de ouder-kindrelatie/warmte-nabijheid in de siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag is geen significante negatieve samenhang gevonden. Leeftijd blijkt een moderator te zijn in de siblingrelatie en niet in de ouder-kindrelatie. *Conclusie:* De bevindingen suggereren dat de negatieve kwaliteit van de gezinsrelaties een belangrijke rol speelt in de manifestatie van internaliserend probleemgedrag. Leeftijd is alleen voor de samenhang tussen de kwaliteit van de

siblingrelatie en internaliserend probleemgedrag een modererende factor. *Kernwoorden:* ouder-kindrelatie, siblingrelatie, (vroeg) adolescenten, internaliserend probleemgedrag.

Literatuurlijst

- Achenbach, T. M. (1991). *Manual for the Youth Self-Report and 1991 Profile*. Burlington: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Allen, J. P., Moore, C., Kuperminc, G., & Bell, K. (1998). Attachment and adolescent psychosocial functioning. *Child Development, 69*, 1406-1419.
- Bank, L., & Burraston, B. (2004). Sibling conflict and ineffective parenting as predictors of adolescent boys' antisocial behavior and peer difficulties: Additive and interactional effects. *Journal of Research on Adolescence, 14*, 99-125.
- Bayer, J. K., Sanson, A. V., & Hemphill, S. A. (2006). Parent influences on early childhood internalizing difficulties. *Journal of Applied Developmental Psychology, 27*, 542-559.
- Becker-Stoll, F., Fremmer-Bombik, E., Wartner, U., Zimmermann, P., & Grossmann, K. (2008). Is attachment at ages 1, 6 and 16 related to autonomy and relatedness behavior of adolescents in interaction towards their mothers? *International Journal of Behavioral Development, 32*, 372-380.
- Bongers, I. L., Koot, H. M., van der Ende, J., & Verhulst, F. C. (2003). The normative development of child and adolescent problem behavior. *Journal of Abnormal Psychology, 112*, 179-192.
- Bradford, K., Vaughn, L.B., & Barber, B.K. (2008). When there is conflict. Interparental conflict, parent-child conflict, and youth problem behaviors. *Journal of Family Issues, 29*, 780-805.
- Branje, S. J. T., Lieshout, C. F. M., van Aken, M. A. G., & Haselager, G. J. T. (2004). Perceived support in sibling relationships and adolescent adjustment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45*, 1385-1396.
- Brannen, A. M., & Heflinger, C. A. (2001). Distinguishing caregiver strain from psychological distress: Modeling the relationships among child, family, and caregiver variables. *Journal of Child and Family Studies, 10*, 405-418.
- Breeuwsma, G. (2005). *De constructie van de levensloop* (pp. 227-251). Amsterdam: Boom
- Brody, G. H. (1998). Sibling relationship quality: Its causes and consequences. *Annual Review of Psychology, 49*, 1-24.
- Buist, K. L., Deković, M., Meeus, W., & van Aken, M. A. G. (2004). The reciprocal relationship between early adolescent attachment and internalizing and externalizing problem behavior. *Journal of Adolescence, 27*, 251-266.
- Buhrmester, D., & Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and

- adolescence. *Child Development*, 61, 1387-1398.
- Bulanda, R., & Majumdar, D. (2009). Perceived parent-child relations and adolescent self-esteem. *Journal of Child and Family Studies*, 18, 203-213.
- Comptom, K., Snyder, J., Schreppeerman, L., Bank, L., & Shortt, J. W. (2003). The contribution of parents and siblings to antisocial and depressive behavior in adolescents: A double jeopardy coercion model. *Development and Psychopathology*, 15, 163-182.
- Deković, M. (1999). Risk and protective factors in the development of problem behavior during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 28, 667-685.
- Deković, M., & Buist, K. L. (2005). Multiple perspectives within the family: Family relationship patterns. *Journal of Family Issues*, 26, 467-490.
- Dunn, J. (2005). Commentary: Sibling in their families. *Journal of Family Psychology*, 19, 654-657.
- Dunn, D., Deater-Deckard, K., & Pickering, K. (1999). Siblings, parents, and partners: Family relationships within a longitudinal community study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40, 1025-1037.
- Dunn, J., Slomkowski, C., & Beardsall, L. (1994). Sibling relationships from the preschool period through middle childhood and early adolescence. *Developmental Psychology*, 30, 315-324.
- El-Sheikh, M., & Flanagan, E. (2001). Parental problem drinking and children's adjustment: Family conflict and parental depression as mediators and moderators of risk. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 29, 417-432.
- Fagan, A. A., & Najman, J. M. (2003). Association between early childhood aggression and internalizing behavior for sibling pairs. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 42, 1093-1100.
- Fonagy, P. (2001). The human genome and the representational world: The role of early mother-infant interaction in creating an interpersonal interpretive mechanism. *Arthropod Structure and Development*, 30, 113-123.
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the personal relationships in their social networks. *Developmental Psychology*, 21, 1016-1024.
- Gaertner, A. E., Fite, P. J., Colder, C. R. (2010). Parenting and friendship quality as predictors of internalizing and externalizing symptoms in early adolescence. *Journal of Child and Family Studies*, 19, 101-108.
- Galambos, N. L., Barker, E. T., & Almeida, D. M. (2003). Parents do matter: Trajectories of change in externalizing and internalizing problems in early adolescence. *Child Development*, 74, 578-595.

- Gass, K., Jenkins, J., & Dunn, J. (2007). Are sibling relationships protective? A longitudinal study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 48*, 167-175.
- Green, J., & Goldwyn, R. (2002). Annotation: Attachment disorganization and psychopathology: New findings in attachment research and their potential implications for developmental psychopathology in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 43*, 835-846.
- Haberstick, B., Schmitz, S., Young, S., & Hewitt, J. (2005). Contributions of genes and environments to stability and change in externalizing and internalizing problems during elementary and middle school. *Behavior Genetics, 35*, 381-396.
- Kane, P., & Garber, J. (2009). Parental depression and child externalizing and internalizing symptoms: Unique effects of fathers' symptoms and perceived conflict as a mediator. *Journal of Child and Family Studies, 18*, 465-472.
- Karreman, A., de Haas, S., van Tuijl, C., van Aken, M. A. G., & Deković, M. (2010). Relations among temperament, parenting and problem behavior in young children. *Infant Behavior and Development, 33*, 39-49.
- Kim, J., McHale, S. M., Crouter, A. C., & Osgood, D. W. (2007). Longitudinal linkages between sibling relationships and adjustment from middle childhood through adolescence. *Developmental Psychology, 43*, 960-973.
- Kramer, L., & Bank, L. (2005). Sibling relationship contributions to individual and family well-being: Introduction to the special issue. *Journal of Family Psychology, 19*, 483-485.
- Kramer, L., & Kowal, A. K. (2005). Sibling relationship quality from birth to adolescence: The enduring contributions of friends. *Journal of Family Psychology, 19*, 503-511.
- Laible, D. J., Carlo, G., & Raffaelli, M. (2000). The differential relations of parent and peer attachment to adolescent adjustment. *Journal of Youth and Adolescence, 29*, 45-59.
- Leve, L. D., Kim, H. K., & Pears, K. C. (2005). Childhood temperament and family environment as predictors of internalizing and externalizing trajectories from ages 5 to 17. *Journal of Abnormal Child Psychology, 33*, 505-520.
- Lieberman, A. F., & Zeanah, C. H. (1995). Disorders of attachment in infancy. *Child and Adolescent Psychiatric Clinic of North America, 4*, 571-587.
- Linares, L. O., Li, M., Shrout, P. E., Brody, G. H., & Pettit, G. S. (2007). Placement shift, sibling relationship quality, and child outcomes in foster care: A controlled study. *Journal of Family Psychology, 21*, 736-743.
- Lindhout, I. E., Boer, F., Markus, M. T., Hoogendijk, T. H. G., Maingay, R., & Borst, S. R. (2003). Sibling relationships of anxiety disordered children-a research note. *Journal of Anxiety Disorders, 17*, 593-601.

- Milevsky, A. (2005). Compensatory patterns of sibling support in emerging adulthood: Variations in loneliness, self-esteem, depression and life satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships, 22*, 743-755.
- Mondry-Mandell, K. L., Gamble, W. C., & Taylor, A. R. (2007). Family emotional climate and sibling relationship quality: Influences on behavioral problems and adaptation in preschool-aged children. *Journal of Child and Family Studies, 16*, 61-73.
- Muris, P., Meesters, C., & van den Berg, S. (2003). Internalizing and externalizing problems as correlates of self-reported attachment style and perceived parental rearing in normal adolescents. *Journal of Child and Family Studies, 12*, 171-183.
- Muris, P., Meesters, C., van Melick, M., & Zwambag, L. (2001). Self-reported attachment style, attachment quality, and symptoms of anxiety and depression in young adolescents. *Personality and Individual Differences, 30*, 809-818.
- Muris, P., Meesters, C., Merckelbach, H., & Hulsbeck, P. (2000). Worry in children is related to perceived parental rearing and attachment. *Behaviour Research and Therapy, 38*, 487-497.
- Muris, P., & Merckelbach, H. (1998). Perceived parental rearing behaviour and anxiety disorders symptoms in normal children. *Personality and Individual Differences, 25*, 1199-1206.
- Nickerson, A. B., & Nagle, R. J. (2004). The influence of parent and peer attachments on life satisfaction in middle childhood and early adolescence. *Social Indicators Research, 66*, 35-60.
- Pike, A., Coldwell, J., & Dunn, J. F. (2005). Sibling relationships in early/middle childhood: Links with individual adjustment. *Journal of Family Psychology, 19*, 523-532.
- Poortman, A., & Voorpostel, M. (2010). Parental divorce and sibling relationships: A research note. *Journal of Family Issues, 30*, 74-91.
- Rapee, R. M. (1997). Potential role of childrearing practices in the development of anxiety and depression. *Clinical Psychology Review, 17*, 47-67.
- Reid, W. J., & Crisafulli, A. (1990). Marital discord and child behavior problems: A meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology, 18*, 105-117.
- Reitz, E., Deković, M., & Meijer, A. M. (2005). The structure and stability of externalizing and internalizing problem behavior during early adolescence. *Journal of Youth and Adolescence, 34*, 577-588.
- Reitz, E., Deković, M., & Meijer, A. M. (2006). Relations between parenting and externalizing and internalizing problem behaviour in early adolescence: Child behaviour as moderator and predictor. *Journal of Adolescence, 29*, 419-436.

- Richmond, K. R., Stocker, C. M., & Rienks, S. L. (2005). Longitudinal associations between sibling relationship quality, parental differential treatment, and children's adjustment. *Journal of Family Psychology, 19*, 550-559.
- Roelofs, J., Meesters, C., ter Huurne, M., Bamelis, L., & Muris, P. (2006). On the links between attachment style, and internalizing and externalizing problems in non-clinical children. *Journal of Child and Family Studies, 15*, 331-344.
- Scaramella, L. V., & Leve, L. D. (2004). Clarifying parent-child reciprocities during early childhood: The early childhood coercion model. *Clinical Child and Family Psychology Review, 7*, 89-107.
- Seginer, R. (1998). Adolescents' perception of relationships with older sibling in the context of other close relationships. *Journal of Research on Adolescence, 8*, 287-308.
- Smetana, J. G., Campione-Barr, N., & Metzger, A. (2006). Adolescent development in interpersonal and societal contexts. *Annual Review of Psychology, 57*, 255-284.
- Smith, M. C. (1995). The association between the quality of sibling relationships and developmental outcomes in preschool-age foster children. *Child Study Journal, 25*, 237-263.
- Spoth, R., Neppl, T., Goldberg-Lillehoj, C., Jung, T., & Ramisetty-Mikler, S. (2006). Gender-related quality of parent-child interactions and early adolescent problem behaviors: Exploratory study with Midwestern samples. *Journal of Family Studies, 27*, 826-849.
- Stansfeld, S., Head, J., Bartley, M., & Fonagy, P. (2008). Social position, early deprivation and the development of attachment. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 43*, 516-526.
- Stocker, C. M., Burwell, R. A., & Briggs, M. L. (2002). Sibling conflicts in middle childhood predicts children's adjustment in early adolescence. *Journal of Family Psychology, 16*, 50-57.
- Sourander, A., & Helstelä, L. (2005). Childhood predictors of externalizing and internalising problems in adolescence. *European Child and Adolescent Psychiatry, 14*, 415-423.
- Tucker, C. J., Barber, B. L., & Eccles, J. S. (1997). Advice about life plans and personal problems in late adolescent sibling relationships. *Journal of Youth and Adolescence, 25*, 63-76.
- Van IJzendoorn, M. H., Vereijken, C. M. J. L., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Riksen-Walraven, M. (2004). Assessing attachment security with the attachment Q sort: Meta-analytic evidence for the validity of the observer AQS. *Child Development, 75*, 1118-1213.
- Verhulst, F. C. & van der Ende, J. (1992). Agreement between parents' and adolescents' self-reports of problem behavior. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 33*, 1011-1023.
- Vogt Yuan, A. S. (2009). Sibling relationships and adolescents' mental health: The interrelationship of structure and quality. *Journal of Family Issues, 30*, 1221-1244.

- Widmer, E. D., & Weiss, C. C. (2000). Do older siblings make a difference? The effects of older sibling support and older sibling adjustment on the adjustment of socially disadvantaged adolescents. *Journal of Research on Adolescence, 10*, 1-27.
- Williams, L. R., Degnan, K. A., Perez-Edgar, K. E., Henderson, H. A., Rubin, K. H., Pine, D. S., et al. (2009). Impact of behavioral inhibition and parenting style on internalizing and externalizing problems from early childhood through adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology, 37*, 1063-1075.
- Yeh, H., & Lempers, J. D. (2004). Perceived sibling relationships and adolescent development. *Journal of Youth and Adolescence, 33*, 133-147.
- Yelland, I., & Daley, D. (2009). Expressed emotion in children: Associations with sibling relationships. *Child: Care, Health and Development, 35*, 568-577.